

טומאת כלי חרס ותנור

א. טומאת 'תוך' בכלי חרס

וְכֵל כְּלֵי חָרָשׁ אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא וְאֵתוֹ תִּשְׁבְּרוּ: (ויקרא יא: לג)

חז"ל לומדים (עי' חולין כד:–כה., כלים ב:א) מהפסוק הזה שכלי חרס מקבל טומאה על ידי האוויר שבתוכו. כלומר, שאם חפץ טמא נכנס לאוויר הכלי, גם בלי לגעת בדפנות הכלי, הכלי נטמא. מעבר לזה, כלי חרס אינו יכול להיטמא מגבו (ת"כ שמיני פרשתא ז' ח:ז, חולין כה.) – אם חפץ טמא נוגע בדפנות הכלי מבחוץ, הכלי עדיין טהור – אבל הוא יכול לטמא חפצים אחרים הן מתוכו והן מגבו (ת"כ שם ח:ח).¹ ניתן להציע שתי הבנות לדין הבסיסי של טומאת תוך:

- א. הרחבה של מגע – החידוש הוא שכלי חרס מקבל טומאה ע"י מגע באווירו, ולא רק ע"י מגע בדפנותיו הפנימיות.
- ב. החזקת החפץ – המגע באוויר כשלעצמו אינו מטמא, אלא פעולת החזקת החפץ ע"י כלי החרס.²

ניתן להביא מספר נפק"מ, ובאופן כללי ניתן להציע שזו מחלוקת בין הרמב"ם והראב"ד:

1. נדה אינה מטמאת לאברים: הגמ' בשבת (פב:–פג.) קובעת שנידה אינה מטמאת לאברים.³ בביאור הביטוי 'מטמא לאברים' נחלקו הרמב"ם והראב"ד. הרמב"ם (הל' ה')

1 זוהי הדעה הרווחת, אבל דעת הרשב"ם (מובאת בתוס' בכורות לח. ד"ה הרי הוא ככלי) היא שכלי חרס אינו מטמא מגבו.

2 בשיעור הראשון פיתחנו מהלך שלפיו יש לכלי חרס רמה נחותה יותר של טומאה מכיוון שהוא יותר רחוק מהאדם. הרעיון הוא שכלי חרס עשוי בעיקר להחזיק אוכל לזמן רב, ולפיכך הוא נחשב למשמש משמשי האדם ואינו משמש את האדם עצמו באופן ישיר. אשר על כן, במידה מסוימת כלי חרס טפל לאוכל ולא לאדם, ועל פי זה הסברנו כמה דינים. למשל, כלי חרס אינו מקבל טומאה מגבו ורק מתוכו, הוא אינו יכול להיות אב הטומאה (רמב"ם הל' טומאת מת ה:ו) ואין לו טהרה במקווה (כלים ב:א) בדומה לאוכל עצמו. כמוכּן, ההבנה השנייה של "החזקת החפץ" עולה בקנה אחד עם ההסבר הכללי הזה.

מטמאי משכב ומושב ח:ד) אומר שזב (שטומאתו יוצאת מגופו, בדומה לנידה) שהכניס את ידו או רגלו לתוך אוויר כלי חרס, לא טימא את הכלי. הרמב"ם מנמק את הפסק הזה בכך "שאינן הנדה וכיוצא בה מטמאין לאברים". פסק זה מעורר תמיהה מהראב"ד (על אתר), שכן "אוויר מיטמא במגע" וזה בוודאי נחשב למגע. הראב"ד ממשיך ונותן פירוש אחר לדין מטמא לאברים שמתייחס לדיני משכב ומושב, אך יש לעמוד על המחלוקת לגבי כלי חרס.

הגר"ח (על אתר) מסביר כי המחלוקת הזו קשורה לאופי הדין של אוויר כלי חרס. הראב"ד סבור שגזירת הכתוב של 'תוך' אומרת לנו שכלי חרס יכול לקבל טומאה גם מאווירו, במובן הפשוט של מגע. לעומתו, הרמב"ם סובר שאוויר כלי חרס אינו מקבל טומאה במגע גרידא, אלא נדרש מצב של 'תוך', דהיינו החזקת החפץ. כיוון שכך, זב שהכניס את ידו לתוך כלי חרס לא טימא אותו, שכן הדין של "אינו מטמא לאברים" קובע שבנידה וכיוצא בה הגוף כולו טמא ולא כל אבר ואבר, וממילא כלי החרס לא החזיק את הטומאה במלואה ואינו טמא. לכאורה, הרמב"ם והראב"ד נחלקו בדיוק בנקודה שלנו, שכן לדעת הראב"ד נדרש מגע גרידא. המטמא, ואילו לדעת הראב"ד נדרש מגע גרידא.

2. כפהו על הטומאה: הרמב"ם בהל' כלים פוסק:

אחד כלי חרס שנכנסה טומאה לאוירו, או שכפהו על הטומאה המונחת על הארץ, ונעשה אהל עליה שהרי הטומאה בתוכו – מפי השמועה למדו שזה שנאמר 'אל תוכו' לרבות את האהלים.
השגת הראב"ד: שנאמר אל תוכו לרבות את האוהלים. א"א הלכתא כוותיה ולא מטעמיה דכלי שכפהו על הטומאה כלי הוא ותוכו של כלים נקרא אהל ...

(הלכות כלים יג:ה)

הרמב"ם קובע שגם במצב של "כפהו על הטומאה", כלומר כאשר כפה כלי חרס על הטומאה כמו אוהל, הכלי נטמא באוירו. אמנם, הרמב"ם זקוק לגזירת הכתוב כדי

3 הרמב"ם (הל' מטמאי משכב ומושב ח:ד) אומר "שאינן הנדה וכיוצא בה מטמאין לאברים". ברור מהרמב"ם שנכלל בזה גם הזב, ולכאורה כל אלו שטומאתם יוצאת מגופם, אך לא ברור האם הכוונה למעט רק טומאת מת או גם טומאות אחרות. יש לציין שהרמב"ם (הל' טומאת צרעת י:ח) אומר במפורש שמצורע מטמא "כלי חרס באוירו", למרות שלכאורה טומאתו יוצאת מגופו.

לנמק את זה, והראב"ד על אתר חולק על כך. לדעת הראב"ד, דין זה פשוט ומובן מאילו ואין צורך בגזירת הכתוב מיוחדת, שהרי סוף סוף אוויר כלי חרס מקבל טומאה במגע, וגם במצב כזה יש מגע באוויר. ניתן להבין שזוהי אותה מחלוקת בין הרמב"ם והראב"ד. שוב, הראב"ד סבור שאוויר כלי חרס מקבל טומאה במגע גרידא, ועל כן אין כל חידוש במצב של 'כפהו על הטומאה'. לעומת זאת, לדעת הרמב"ם כלי חרס צריך להחזיק את המטמא, ואילו במצב זה ייתכן שהכלי לא מחזיק את הטומאה, ועל כן נדרשת גזירת הכתוב מיוחדת.⁴

3. **ידות:** הגמ' בחולין (ק"ח.) קובעת שגם בתנור ובכלי חרס קיים דין "ידות". בדרך כלל "יד" פירושו ידית הכלי, ועל כן הראשונים התקשו להבין כיצד כלי חרס יקבל טומאה דרך ה"יד" כאשר כלי חרס אינו מקבל טומאה מגבו – בניסוח הרמב"ן (שם ד"ה הא): "מי עדיף יד מגב כלי חרס?" הרמב"ן מביא שלשה תירוצים, אחד בשם התוס' ושנים משלו:

א. **בשם התוס':** יש גזירת הכתוב מיוחדת, למרות שאין בזה הגיון.

ב. **רמב"ן:**

1. מדובר ביד חלול, ונכנס השרץ לתוך אוויר היד.

2. מדובר ביד של עץ או של אבן הנוגע בחללו הפנימי של כלי החרס, כך שהיד נחשב כתוכו של הכלי.

המכנה המשותף בין שני התירוצים של הרמב"ן הוא שלא צריכים החזקת החפץ. הרי יד חלול לא נועד כלל לקבלה, וממילא קשה לדבר על החזקת החפץ. גם במצב שהיד נוגע בחלל הפנימי, מסתבר שהמגע עם היד אינו נחשב לכניסה לתוך חלל כלי החרס. ניתן להבין שלפי הרמב"ן כלל לא נדרשת החזקת החפץ בתוך כלי החרס, שהרי הוא מקבל טומאה באווירו במגע גרידא, ולכן יד שנכנס לתוך האוויר מסוגל "למשוך" את

4 המחלוקת כאן מקבילה לספק בגמרא ביומא (מח.) לגבי קומץ המנחה: "אפכיה למנא ודבקה לקומץ בארעיתא דמנא מהו? כלומר, האם צריכים רק מגע פיזי בדפנות הכלי, או שמא צריכים החזקת הקומץ על ידי הכלי, כך שאם הפך את הכלי והדביק את הקומץ לדפנותיו הקומץ יהיה פסול. כמובן השאלה דומה אבל אין סיבה להשוות את מסקנת הסוגיה לכאן.

האוויר החוצה. אולם, נראה שראשונים אחרים⁵ הבינו כי כלי חרס מקבל טומאה על ידי החזקת חפץ, וממילא יד אינו מסוגל לקבל טומאה אלמלא גזירת הכתוב. גישה יותר קיצונית מציע המשנה למלך (הל' כלים יז:א). הוא עומד על כך שהרמב"ם (שם) רק מתייחס למקרה שבו היד 'מוציא' טומאה, כאשר כלי החרס טמא ואוכל טהור ייטמא על ידי מגע ביד הכלי. אבל הרמב"ם אינו מזכיר שכלי החרס יכול להיטמא אם שרץ נגע בידו, ומכך מסיק המשנה למלך שלפי הרמב"ם היד אינו מסוגל 'להכניס' את הטומאה. אם כך, עמדת הרמב"ם כאן (לפי הבנת המשנה למלך) תואמת את שיטתו בהבנת טומאת תוך של כלי חרס. במידה ונבין שתוכו של כלי חרס נטמא במגע גרידא, ניתן לקבל את תירוצי הרמב"ן או אפילו את גזיה"כ של התוס' ולקבוע שמגע בידו נחשב מגע בתוכו של הכלי. אך לפי הרמב"ם שהמבחן הוא כניסה והחזקת החפץ על ידי הכלי – מסקנה יותר סבירה היא שיד כלל אינו 'מכניס' טומאה, למרות המשמעות הפשוטה של כמה משניות וסוגיות שיד 'מכניס ומוציא' טומאה, ועי' ברמב"ם (הל' כלים כ:א).⁶

4. **"תוך תוכו":** הדין של "תוך תוכו" בכלי חרס מובא בתורת כהנים (שמיני פרשתא ז' ח:ז-ח).⁷ נאמר שם שאם מכניסים כלי (אפילו כלי שטף) לתוך כלי חרס שיש בו שרץ, בתנאי שפיו של כלי המוכנס לא נכנס לכלי החרס, אוכל הנמצא בכלי המוכנס לא נטמא. זאת למרות שכלי חרס מיטמא ומטמא מאווירו בתוכו, והנמצא בתוך כלי המוכנס נמצא גם באוויר כלי חרס. מצב כזה מכונה "תוך תוכו", וההלכה היא שלא נטמא. הדין נאמר גם במקרה שבו הכלי הפנימי מחזיק שרץ, שכן כלי החרס החיצון וחפצים שנמצאים באווירו טהורים.⁸ אולם, לכאורה קשה לקבל דין זה. יש כלל ש"כל דבר טמא אינו חוצץ בפני הטומאה" (עי' בבא בתרא יט:, אהלות יג:ה-ו). אם כן, היינו חושבים שהכלי המוכנס ייטמא מאחר שיש

5 עיין למשל ברשב"א על אתר, שכתב: "ולא הבנתי תירוץ, דמ"מ כיון שאין יד האבן והעץ חלולין היאך הם בעצמן מקבלין טומאה, ותירוץ התוס' נראה ביותר".

6 כמובן, היד מסוגל להוציא את הטומאה משום שגם גבו של כלי חרס מטמא.

7 ראה גם חולין (כה.), זבחים (ג.) ונדה (מג.).

8 הדין הזה שונה מצמיד פתיל, עיין בהערה 10.

שרץ בתוכו, ולכן לא יחצוץ בפני הטומאה! אם כך, למה אין הכלי החרס נטמא? ניתן לתרץ את הקושייה הזו בשתי דרכים⁹:

א. כלי חרס מקבל טומאה בהחזקת החפץ: הבסיס ההלכתי ל"תוך תוכו" איננו חציצה מצד הכלי הפנימי, אלא חוסר היכולת של אוויר כלי חרס לטמא במצב של "תוך תוכו". זאת משום שאוויר כלי חרס מטמא ע"י החזקת החפץ, ולא די במגע גרידא והימצאות חלקית של החפץ בתוכו. במצב של 'תוך תוכו' השרץ בתוך הכלי הפנימי איננו מוחזק על ידי הכלי החרס לגמרי, שכן שפתו של הכלי הפנימי בחוץ. השרץ אולי נמצא בתוך אויר כלי החרס אבל כלל איננו 'מוחזק' בתוכו.

ב. 'תוך תוכו' מהווה הפקעת המקום, ולא חציצה: ניתן להבין שהדין של "דבר טמא אינו חוצץ" מתייחס לחציצה בלבד, אבל ב"תוך תוכו" החידוש הוא שהכלי המוכנס מפקיע את החפץ מן ה"תוך" של כלי החרס לגמרי, וממילא כלל אין צורך בחציצה. ישנם מקרים של 'הצלה' או 'חציצה', בהם החפץ ממוקם במקום הטומאה אבל יש דבר שמונע ההיטמאות (חציצה). לעומת זאת, ב'תוך תוכו' מדובר בהגדרת מקום חדש שהוא נפרד ממקום המטמא.¹⁰ כמובן, התירוץ הראשון מתאים להבנה הבסיסית של החזקת החפץ בהסבר טומאת תוך של כלי חרס.

9 עיין בשיטה מקובצת (זבחים ג. אות יז) שעמד על קושי זה, והציע אף הוא פתרון משלו.
10 עיין בשיעור בעניין "דבר שמקבל טומאה אינו חוצץ", שבו דנו בחקירה הזו בהרחבה. שם הבאנו ראייה לכך ש"תוך תוכו" מהווה הפקעה ולא רק חציצה, מהעובדה שבמקרים של חציצה, כגון צמיד פתיל, החציצה מועילה רק בכיוון אחד, ואילו כאן זה מועיל בשני כיוונים. כלומר, צמיד פתיל מציל על החפץ שבתוכו מלקבל טומאה, אבל אם החפץ עצמו הוא טמא הוא עדיין מטמא בטומאת אוהל גם מתוך הצמיד הפתיל (עי' אהלות ח:ו, תוספתא כלים ב"ק ו:ב). לעומת זאת, "תוך תוכו" מועיל גם בכיוון ההפוך (רמב"ם הלכות כלים יד:ט). העמדות שלנו כאן משפיעות על הסוגייה בתחילת זבחים (ג.) לגבי "מינו מחריב בה, שאינו מינו אינו מחריב בה". הגמרא שם משווה בין דיני 'תוך תוכו' בסוגי הכלים השונים לבין מחשבה שלא לשמה בשוחט קדשים לשם חולין לעומת קרבנות אחרים, ויעויין שם.

ב. טומאת תנור

באותו רצף של פסוקים בענין טומאת כלים, התורה בפרשת שמיני מייחדת פסוק לתנור וכיריים:

וְכָל אֲשֶׁר יִפֹּל מִנְבֶּלְתְּם עָלָיו יִטְמָא תֵּנּוֹר וְכִירִים יִתְּץ טָמְאִים הֵם וְטָמְאִים
יְהִיו לָכֶם:

(ויקרא יא:לה)

העיסוק בתנור באופן ספציפי תמוה, מאחר ששני פסוקים קודם לכן מופיעה ההלכה שכל כלי חרס מקבל טומאה. הואיל והתנור לרוב עשוי מחרס, החזרה על דין תנור לאחר דין כלי חרס הכללי נראית מיותרת. השאלה הזו פותחת בפנינו שתי הבנות בסיסיות בטומאת תנור:

א. **תנור כפרט בטומאת כלי חרס** – כך עולה מדברי רש"י על התורה (שם)¹¹.

ב. **תנור כטומאה עצמאית** – כך עולה מדברי הרמב"ן (שם)¹².

הרמב"ן מסביר שהצורך לחזור על דין תנור בנפרד משאר כלי החרס נובע משני המאפיינים היחודיים של תנור ביחס לשאר כלי חרס:

1. כלי חרס ראוי לטילטול, ואילו התנור מחובר לקרקע.¹³

11 לפי הסברו של רש"י, שהתנור במהותו אינו שונה משאר כלי חרס, יתכן שהחידוש של התורה בחזרתה על דין תנור קשור לניתוח התנור.

12 עיין במקדש דוד (טהרות, קונטרס ב', בענין "כלי חרס") שהאריך בחקירה זו. צריך עיון מניין לחז"ל שתנור מקבל טומאה מתוכו, שהרי כתוב בו (ויקרא יא:לה) "עליו", בדומה לכלי שטף (ע"י פסוק לב), ולא "אל תוכו" כפי שכתוב בכלי חרס (פסוק לג). לכאורה, חז"ל הבינו שיש רצף אחד מכלי חרס לתנור וכיריים, כך שהתנור מקבל טומאה מתוכו מפני שיש לו טומאת כלי חרס. אמנם, ישנם לא מעט מקרים בהם ההלכה המקובלת בידינו חורגת ממשוטו של מקרא, אבל בדרך כלל חז"ל במדרשי הלכה ובסוגיות בש"ס התייחסו לבעיה. כאן חז"ל לא העלו את השאלה, ולכן סביר שהם קראו את הפסוקים ברצף אחד. עיין גם בהעמק דבר לנצי"ב (על אתר) שנדחק לתרץ את זה באופן אחר.

13 וכפירוש הרמב"ן מסביר גם רש"י בפירושו לגמרא (שבת קכה. ד"ה נתנו, ד"ה אבל): "תנורים שלהם [הכוונה גם לתנור הנזכר בתורה] עשוין כקדירות גדולות... ומושבו לארץ ומדביק טיט סביבותיו... שמתחילה נעשה כשאר תנורים מחובר לארץ...". עיין גם בב"מ (טז) בסוגיית "תנור של עכנאי", כאשר רש"י (על אתר ד"ה ר' אליעזר מטהר) מפרש שהמחלוקת היא האם ניתן להחשיב אותו ככלי חרס במצב זה, ומשתמע שבאופן כללי הוא רואה את התנור ככלי חרס. עי' ברש"י בברכות (יט. ד"ה חתכו חוליות) שכתב: "תנור של חרס שעשוי ככלי ומיטלטל". עיין גם בדבריו בב"מ (נט. ד"ה וחכמים מטמאין). הדברים תמוהים ביותר, ונוגדים כל מה שידוע לנו מאין-ספור סוגיות בש"ס שהתנור מחובר ואינו

2. כלי החרס מצורפים בכבשן, ואילו התנור משמש לאפייה בתוכו. בעקבות הבדלים אלו נזדקקה התורה להשמיענו שדין התנור כדין שאר כלים המקבלים טומאה. על כל פנים, השאלה הבסיסית היא האם תנור מהווה טומאה עצמאית, או האם הוא חלק מטומאת כלי חרס.

מחובר לקרקע

פירושו של הרמב"ן, שתנור הוא כלי המחובר לקרקע, מעורר שאלה. מדוע תנור מקבל טומאה, בניגוד לשאר כלים המחוברים לקרקע שאינם מקבלים טומאה (עיין בבא בתרא סו:)? נראה שישנן שתי תשובות אפשריות:

א. דין כללי – ייתכן שרק כלי המחובר לקרקע מתחילת בריאתו נחשב למחובר, כמבואר בגמרא (חולין טז). לגבי שחיטה בסכין הנעוץ בכותל, שאם היה "תלוש ולבסוף חיברו" השחיטה כשרה. לכן, תנור שאינו מחובר מתחילת בריאתו לא יחשב כמחובר לקרקע לעניין קבלת טומאה. לפי הבנה זו מסתבר שדיני טומאת תנור יהיו מקבילים לדיני טומאתם של כלים אחרים, שהרי לא מדובר בטומאה יוצאת דופן, אלא כלי המקבל טומאה על פי הכללים הרגילים.¹⁴

ב. דין מיוחד – תנור אמנם איננו נחשב כ"תלוש ולבסוף חברו", מאחר והשימוש בו אפשרי רק כשהוא מחובר לקרקע. עם זאת, ישנה גזירת הכתוב מיוחדת שלפיה תנור מקבל טומאה. זאת למרות שהוא נחשב מבחינה הלכתית ומציאותית גם יחד כמחובר לקרקע. לפי הבנה זו, עלינו לומר שהתורה חידשה טומאה חדשה לגבי תנור, כך שסביר להניח שדיניה של טומאה זו לא יהיו זהים בכל לדיני הטומאה של שאר הכלים.¹⁵

מיטלטל. ועיין ב'ספרות התלמוד' של ברנד, ערך "תנור". בכל מקרה, יתכן שזה רש"י לשיטתו שהוא רואה את התנור ככלי חרס גרידא. אבל כמובן ניתן לקבל שתנור הוא כלי חרס בגלל גזיה"כ למרות חיבורו, ואין צורך להגיד שהוא מיטלטל.

14 יש קושי רב בהסבר זה, שהרי הגמרא בב"ק (טז) קובעת לגבי מים שאובים במקווה, שכדי להיחשב "תלוש ולבסוף חיברו" צריכים "תורת כלי עליו בתלוש". הרי התנור, שמלאכתו מסתיימת (בהיסק) רק לאחר שמחובר לקרקע, אינו עומד בתנאי זה.

15 ראייה לכך שתנור אינו נכלל בענייני טומאה בין שאר כלי החרס ניתן להביא ממקרים שבהם דין השווה בכלי חרס ובתנור נלמד בשני לימודים נפרדים. דוגמא לכך היא הברייתא בתורת כהנים

לכאורה, שתי הבנות אלו נתונות במחלוקת בין הריטב"א והר"ש. הריטב"א (שבת קכה. ד"ה מתקיף) מציין שני הבדלים בין תנור לשאר כלים¹⁶:

א. אין לו שוליים.

ב. לא ניתן להשתמש בתנור כאשר הוא אינו מחובר לקרקע.

מדברים אלו ייתכן להסביר שלדעת הריטב"א, **טומאת תנור היא גזירת הכתוב מיוחדת**, ואמנם הוא אומר "דרחמנא אחשביה כלי לעניין טומאה". לעומת דבריו אלו, בסוגיה אחרת (שבת טז.) הריטב"א מביא שם את פירושו של הר"ש למשנה (כלים ב:א, טו:א)¹⁷: "כלי עץ, כלי עור וכלי זכוכית פשוטיהן טהורים". כפי שמובא בריטב"א שם, הר"ש מתייחס לשאלה, מדוע לא מנתה המשנה גם כלי חרס ככלים שפשוטיהן טהורים. ותשובתו היא:

משום דהתם לא בעי כלי קיבול אלא תוך, דהא תנור שאין לו שוליים וקרקע עולם נחשתו והוא מיטמא מתוכו.
(חידושי הריטב"א שבת טז. ד"ה פשוטיהן טהורין)

הר"ש מסביר, שבניגוד לכלי שטף שצריכים **בית קיבול**, בתנור יש צורך רק ב"תוך", דהיינו חללו של הכלי, אפילו שאינו בר קיבול.¹⁸ מכך מסיק הר"ש, שגם בשאר כלי החרס אין דרישה לבית קיבול, אלא לחלל בלבד. אם כן מוכח שלהבנתו **טומאת תנור היא חלק מטומאת כלי חרס הכללית** ולא טומאה העומדת בפני עצמה, ולכן ניתן להסיק שכל מה שהתחדש לגבי תנור, התחדש גם לגבי שאר כלי החרס. דבריו אלו של הר"ש פותחים פתח לומר שתנור מקבל טומאה למרות שהוא מחובר לקרקע על סמך קיומו של **דין כללי בכל כלים**, וכפי שהצענו בתשובה הראשונה שמבוססת על מחובר מתחלת בריאתו. ניתן להביא נפקא מינות לחקירה זו, האם תנור מקבל טומאה למרות שהוא מחובר לקרקע מפני דין מיוחד או דין כללי בכל כלים, לשני הכיוונים:

(שמיני פרשתא ח' י:ח-ה), שבה נחלקו רבי אליעזר ורבי עקיבא לגבי המקור לכך שתנור שווה לשאר כלי חרס בכך שאינו מקבל טומאה עד שתיגמר מלאכתו. לפי דעה אחת ניתן ללמוד מכלי חרס, ואילו דעה שנייה חולקת. דוגמא נוספת היא הברייתא (שם ה"י) לגבי טהרה ע"י נתיצה, הלומדת הלכה מיוחדת לגבי תנור, שנלמדה בנפרד לגבי שאר כלי חרס (שם ז:ג).

16 דבריו מובאים בקשר לשאלה מדוע לעיתים משווה הגמרא בין הלכות כלים לעניין טומאה ולעניין שבת, ולעיתים היא מחלקת בין שני היישומים. הסברו הוא שהגמרא מבדילה בעניין זה בין תנור ושאר כלים.

17 אולם, הדברים אינם מופיעים בפירושו הר"ש למשנה שלפנינו.

18 עיין בשיעור בעניין "טומאת כלים", בסעיף "כלים בלי צורת בית קיבול".

(א) **תנור המחובר לקרקע שאינו עשוי מחרס:** לפי הבנת הריטב"א, שתנור מקבל טומאה מגזירת הכתוב למרות שהוא מחובר לקרקע, יש לצמצם את הדין לכלי חרס בלבד – הרי אין לך בו אלא חידושו. לעומת זאת, לדעת הר"ש שתנור הוא כשאר כלים, נראה שתנור המחובר לקרקע מקבל טומאה גם אם אינו כלי חרס. עניין זה תלוי בפרשנות המשנה (כלים ה:יא): "תנור של אבן ושל מתכת טהור, וטמא משום כלי מתכות". הרמב"ם (פיה"מ על אתר, הלכות כלים טו:ו) מסביר שלפי המשנה, אם חיבר לקרקע תנור שאינו מחרס הרי הוא טהור, מאחר שכל המחובר לקרקע טהור **חוץ מתנור וכיריים העשויים מחרס**. הר"ש (על אתר), לעומת זאת, צמצם את החידוש במשנה שרק תנור מחרס מקבל טומאה מאווירו, ולא תנור מחומרים אחרים. נראה שהר"ש כאן הולך לשיטתו, שאין חידוש בהחשבת התנור המחובר לקרקע ככלי, ולכן **תנור המחובר לקרקע יקבל טומאה גם כשהוא עשוי מחומרים אחרים**, אם כי אינו מקבל טומאה מאווירו.¹⁹

(ב) **כלי חרס המחובר לקרקע שאינו תנור:** לפי הבנת הריטב"א, נראה שכלי כזה לא יקבל טומאה, מאחר שהוא איננו בכלל גזירת הכתוב המיוחדת של תנור. לעומת

19 המקור לדין הנזכר במשנה הנ"ל, מופיע בתורת כהנים (שמיני פרשתא ח' יז:): " 'ותץ טמאים' – את שיש לו נתיצה יש לו טומאה, את שאין לו נתיצה אין לו טומאה, פרט לתנור של אבן ושל מתכת ולכירה של אבן ושל מתכת. מיכן אמרו תנור של אבן ושל מתכת טהור, וטמא משום כלי מתכות. ניקב, נפגם, נסדק, עשה לו טפילה או מוסף של טיט – טמא". לפי פירוש הר"ש למשנה הנ"ל, הדין הנידון כאן הוא קבלת טומאה מאווירו, ולפי זה משמיעה הברייתא, שרק תנור של חרס מקבל טומאה מאווירו, מאחר שקבלת טומאה מאוויר היא דין המיוחד לכלי חרס. אולם, מלשון הברייתא משמע שהדין המדובר שייך עקרונית גם לתנורים מאבן או מתכת, אלא שגזרה התורה שהטומאה שייכת רק לתנור שישנו בנתיצה, ולכן ממילא רק תנור חרס יש לו טומאת תנור. לכאורה עולה מכאן ראייה להבנת הרמב"ם, שמדובר בהלכה זו על כל דין טומאת תנור במחובר לקרקע, שלמדתנו הברייתא שקיים רק בתנור העשוי מחרס. הבנה זו של הברייתא מאפשרת הבנה מחודשת של סופה, שבה מבואר שאם תיקן תנור של מתכת או אבן באמצעות טיט, הוא מקבל טומאת תנור. לכאורה, דין זה תלוי במחלוקת רבי מאיר וחכמים בברייתא (עי' שבת טו:ו) לגבי כלי העשוי מחומר שאינו מקבל טומאה, שתוקן בחומר שמקבל טומאה. לדעת רבי מאיר הכלי מקבל טומאה, "שהכל הולך אחר המעמיד", ולדעת חכמים אין הכלי מקבל טומאה. ולכאורה, לאור גמרא זו נצטרך להידחק ולקבוע, שהברייתא בתורת כהנים, הסבורה שתנור מתכת שתיקנו בטיט מקבל טומאת תנור היא אליבא דרבי מאיר בלבד. ברם, לאור ההסבר בתורת כהנים, שאין צורך בתנור חרס דוקא, אלא בתנור בר נתיצה, ניתן לבאר שאם תוקן התנור באמצעות טיט ניתן לקיים בו נתיצה, וממילא מקבל הוא טומאת תנור, אפילו אם אין הולכים אחר המעמיד.

זאת, לפי הבנת הר"ש, שאין חידוש בכך שתנור המחובר לקרקע נחשב כלי, נראה שגם כלי מסוג אחר המחובר לקרקע, יקבל טומאה. נראה שגם בעניין זה נחלקו הרמב"ם והר"ש, באופן דומה למחלוקתם ביחס לתנור שאינו מחרס. המשנה (כלים ז:ב) אומרת: "דכון שיש בו בית קיבול קדרות – טהור משום כירה, וטמא משום כלי קיבול". הרמב"ם (פיה"מ על אתר, הל' כלים טו:יט) מסביר את החלוקה במשנה בין כירה וכלי קיבול בכך שקבלת טומאה "משום כירה" היא אפילו במחובר לקרקע, ואילו קבלת טומאה "משום כלי קיבול" היא רק בתלוש. לפי זה, המשנה מלמדת שדכון שיש בו בית קיבול קדרות אינו מקבל טומאה במחובר לקרקע. הרמב"ם הולך כאן לשיטתו, שהחידוש הנאמר בתנור שיש בכוחו לקבל טומאה למרות שהוא מחובר הוא ייחודי בתנור ולא ניתן להרחיבו ביחס לכלי חרס אחרים. הר"ש (על אתר), לעומת זאת, נדחק מאד בפירוש המשנה ולהבנתו היא עוסקת בחלק מסויים של הכירה שלגביו יש לדון האם הוא נחשב לעניין טומאה כחלק מהכירה.²⁰ הר"ש כנראה נדחק ושינה מפירושו של הרמב"ם, שכן שיטתו ביחס לטומאת תנור היא שאין בה חידוש מיוחד, ועל כן אין לצמצם קבלת טומאה בכלי המחובר לקרקע לתנור בלבד, ויש להרחיבה גם לשאר הכלים.

נפקא מינות נוספות לאופי טומאת תנור

ישנן כמה נפקא מינות נוספות לשאלה האם טומאת תנור היא טומאה עצמאית, או כטומאת כל כלי חרס אחר:

1. **היסק התנור:** נראה שהבנתה של התוספתא הבאה תלויה גם היא בחקירה שהעלינו ביחס להבנת החידוש בטומאת תנור:

תנור שהסיקו להיות צולה בו, טמא [מקבל טומאה]; להיות תומן בו אניצין של פשתן, טהור [אינו מקבל טומאה] – שאינו עושה מלאכה בגופו. (תוספתא כלים בבא קמא ד:ד)

20 פירוש זה קשה מצד המבנה הלשוני "טהור משום...וטמא משום..." שבמקומות אחרים בא להורות על טומאות מסוגים שונים (עייין למשל המשנה בכלים ה:יא) ובפירוש הר"ש שם, וכפי שפירש הרמב"ם. בנוסף לכך, יש להתקשות בפירושו מצד תיאור הדכון כחלק המחובר לכירה, שלא כמשתמע מהמשנה.

מהתוספתא לא ברור מהו טעם ההבדל בין תנור שהוסק כדי לצלות בו, לבין תנור שהוסק כדי לטמון בו אניצין של פשתן. ואמנם, הר"ש בפירושו למשנה (כלים ה:ד) מביא גירסא שונה של התוספתא. לפי גירסא זו, בשני המקרים התנור אינו מקבל טומאה מפני שאינו עושה מלאכה בגופו של התנור. לשיטתו, רק תנור שנעשה לצורך אפיית פת שמדביקין בדפנותיו מקבל טומאה, ואילו תנור שנעשה למטרה אחרת, כמו צלייה או הטמנה, אינו מקבל טומאה ללא שימוש בדפנות התנור. החסדי דוד (ע"ה התוספתא שם), לעומת זאת, מסביר את התוספתא על פי הגירסא שלפנינו. הוא מסביר שאפילו אם הוא צולה בתנור התנור מקבל טומאה, מאחר שהוא משתמש בדפנותיו של התנור ממש. אך אם מטמין בו פשתן אזי התנור טהור, מאחר שהפשתן מוטמן בתוך כלי, והכלי חוצץ בין הפשתן לבין דפנות התנור.

נראה שהר"ש הולך לשיטתו, שתנור אינו שונה בטומאתו משאר כלים. על כן תקף לגביו הכלל התקף לגבי שאר כלים שכדי לקבל טומאה עליו להיות בעל בית קיבול. לכן, התנור איננו מקבל טומאה כל זמן שצולים עליו ולא בתוכו. לעומת זאת, החסדי דוד כנראה סבור שטומאת תנור היא טומאה מיוחדת, ולכן יש להפעיל לגביה כללים השונים מאלו שנאמרו ביחס לשאר הכלים. לגבי תנור, הכלל התקף הוא שעליו לעשות מלאכה בגופו, ולא דווקא בתוכו.

2. **טומאת אוהל:** באופן דומה, ניתן לתלות בחקירתנו גם את מחלוקת התנאים הבאה ביחס לטומאת אוהל:

נסר שהוא נתון על פי תנור חדש, ועודף מכל צדדיו בפותח טפח, טומאה תחתיו – כלים שעל גביו טהורים. טומאה על גביו – כלים שתחתיו טהורים. ובישן, טמא. רבי יוחנן בן נורי מטהר.

(אהלות יב:א)

מחלוקת רבי יוחנן בן נורי וחכמים במשנה זו תלויה ביכולת להחשיב את התנור הישן כאוהל. במידה שתנור נחשב לאוהל, הכלים יהיו טהורים כדעת ריב"נ. אולם אם מחליטים שתנור ישן איננו נחשב לאוהל יש לטמא את הכלים, כדעת חכמים. הגר"א (אליהו רבה על אתר) מסביר שלפי ריב"נ לתנור ישן אין מעמד של כלי למרות שהוא מקבל טומאה, ולכן התנור יכול להיחשב כאוהל. ניתן להבין את דעת חכמים בשני אופנים:

א. ייתכן שהם חולקים על ריב"נ באופן יסודי, וסוברים שיש להחשיב את התנור הישן ככלי.

ב. לחילופין, ייתכן שהם מאמצים את הקו הכללי של ריב"נ לפיו תנור איננו נחשב לכלי, אלא שלדעתם כל דבר שמקבל טומאה אינו יכול להיות אוהל אפילו אם אין עליו שם כלי.

הגר"א בפירושו שם, מתייחס לעניין זה במפורש. הוא מבאר שלדעת חכמים תנור ישן נחשב לכלי, ולכן אינו חוצץ, כאפשרות הראשונה שהעלינו. כך שלפי הגר"א, לדעת ריב"נ תנור ישן איננו כלי ואילו לדעת חכמים תנור ישן נחשב לכלי.

אלא, שיש להקשות על פירוש זה של הגר"א. ביחס לתנור חדש גם חכמים מודים שהתנור לא מקבל טומאה. אם כן, למה הסקת התנור מועילה לכך שהתנור מוגדר ככלי ומקבל טומאה?²¹ בביאור הדבר, נראה שגם לדעת חכמים טומאת תנור היא חידוש שחידשה התורה, שלפיו אנו מחשיבים את התנור ככלי לעניין קבלת טומאה, למרות שהוא לא עומד בדרישות הרגילות של כלים. חידוש זה נאמר רק כאשר ניתן להחיל על התנור שם של תנור מבחינה הלכתית, והגדרה זו ניתנת לו רק משעת הסקה ואילך. לכן, בטרם ההסקה אכן לא ניתן להתייחס לתנור ככלי. **משעה שהחלנו עליו שם תנור נאמר עליו החידוש שחידשה תורה, שיש להחשיב אותו ככלי לעניין קבלת טומאה.**

אולם, המשנה אחרונה (אהלות ה: ד"ה אם היה) מבאר שתנור אינו מקבל טומאה קודם הסקה, משום שכל זמן שלא הוסק לא נגמרה מלאכתו. לפי שיטתו ניתן לומר שחכמים סוברים שתנור מקבל טומאה מצד הדין ולא משום חידוש התורה, אלא שקודם הסקה לא נגמרה מלאכתו, ולכן הוא איננו מקבל טומאה, בדומה לשאר כלים קודם גמר מלאכתם.²²

ג. היסק התנור

המשנה בכלים (א:ה) קובעת כי אין התנור מקבל טומאה אלא לאחר גמר מלאכתו, ו"גמר מלאכתו משיסיקנו". נחלקו המפרשים בהסבר הצורך בהיסק. לפי הר"ש (שם ד"ה משיסיקנו) ההיסק נועד כדי להדביק את הטיט (שנקרא "טפילה") שעשוי להחזיק את החום. לעומתו,

21 הגר"א הסביר שהתנור המוזכר במשנה הוא פתוח מלמעלה ומלמטה, ואין לו שם כלי, ולכן חכמים סבורים שיכול להיחשב כאוהל. אולם, פירוש זה מאד דחוק: למה הסקת התנור תועיל לכך שהתנור יקבל טומאה – הלא הוא עדיין פתוח מלמעלה ומלמטה!?

22 בהמשך נעמוד על השאלה האם היסק נחשב גמר מלאכה גרידא או חלק מיצירת החפצא של תנור.

מפרש המשנה אחרונה (שם) כי ההיסק נועד לצרף את התנור עצמו, בדומה לצירוף בכלי חרס. כך או כך, מתעוררת השאלה – כיצד יש להבין את הדין הזה? ניצבות בפנינו שתי הבנות אפשריות בהיסק התנור:

א. **גמר מלאכה** – כפי שכל כלי אינו מקבל טומאה אלא לאחר גמר מלאכה (רמב"ם הל' כלים ה:א), כך גם התנור אינו מקבל טומאה אלא לאחר שהוסק. מכאן ששלב ההיסק משמעותי אך ורק בתור הכנה לשימוש מעשי וגמר מלאכה.

ב. **קביעת זהות התנור** – מעבר למשמעותו כגמר מלאכה, ההיסק מהווה חלק בסיסי ויסודי מהגדרת התנור. מבחינה הלכתית **התנור חייב להיווצר על ידי האש**, כך שההיסק באש קובע את זהות התנור, צורתו ותוכו, ומגדיר אותו כתנור. לשאלה זו ישנן כמה ראיות ונפקא מינות:

1. **ההקבלה לצירוף בכלי חרס**: בגמ' בביצה (לב) מובאת מחלוקת התנאים ביחס לגמר מלאכתם של כלי חרס. לדעת ר' יהושע אין כלי חרס מקבל טומאה אלא לאחר שיצרפנו בכבשן (תנור), ואילו לפי ר"מ הוא מקבל טומאה כבר מחקיקתו. כעת, לפי המשנה אחרונה שההיסק הינו במקום צירוף של כלי חרס, יש לשאול האם הדין של היסק התנור קיים לפי דעת ר"מ, או שמא רק אליבא דר' יהושע, שהרי ר"מ אינו דורש צירוף בכלי חרס.²³ לכאורה, אם ההיסק משמעותי רק בתור גמר מלאכה, ניתן ליישר קו בין צירוף בכלי חרס והיסק התנור, ואכן לפי דעת ר"מ אין צורך בהיסק. אולם, אם נבין שהיסק התנור נדרש כחלק מקביעת זהות התנור, ייתכן שר"מ יסכים שתנור מקבל טומאה רק לאחר ההיסק.

בנקודה זו נחלקו התנאים בתורת כהנים (שמיני פרשה ח' י:ה-ו). לכאורה שני התנאים סבורים כר"מ, ור' אליעזר לומד מכך שכלי חרס אינו צריך צירוף שתנור גם כן אינו צריך היסק. ר' עקיבא חולק על כך, וטוען שאין להשוות בין כלי חרס ותנור, ולכן תנור צריך היסק בשונה מכלי חרס. לפי דברינו נראה, שר"א סבור כי ההיסק נחשב

23 נחלקו רש"י ותוס' בהבנת המחלוקת בין ר"מ ור"י. לפי רש"י (שם ד"ה אין פוחתין) אליבא דר"מ כלל אין צורך בצירוף הכלי בתוך התנור (כבשן), אך לפי התוס' (שם) גם ר"מ מודה שכלי חרס זקוק לצירוף ראשוני. התוס' מבארים שלדעת ר' יהושע התנור אינו מקבל טומאה אלא לאחר ההחזרה לצירוף שני, "דאינו כלי עד שיחזיר אותו לתנור". השאלה שלנו רלוונטית במיוחד לשיטת רש"י שלפי ר"מ אין צורך בצירוף לגבי כלי חרס.

לגמר מלאכה בלבד, ולכן יש להשוות בין כלי חרס ותנור. לעומתו, סובר ר"ע כי ההיסק קובע את זהות התנור ואינו דומה לצירוף בכלי חרס.²⁴

2. **יצירת תנור ללא היסק:** ייתכנו מקרים בהם אין צורך בהיסק מבחינה מעשית. כמובן, אם ההיסק נחשב לגמר מלאכה והכנה לשימוש מעשי בלבד, ואינו מהווה חלק בסיסי מהגדרת התנור, סביר שבמקרים אלו התנור יהיה טמא. לעומת זאת, אם ההיסק קובע את זהות התנור לכאורה לא ניתן להסתפק בלעדיו. נציין כמה דוגמאות:

א. תנור של מתכת שניקבו וסתמו בטיט: תנור כזה נחשב תנור (כלים ה"יא) אך אינו זקוק להיסק מבחינה מעשית, שהרי הוא היה עשוי ממתכת, ולכן יש לחייב היסק רק אם הוא קובע את זהות התנור.

ב. צירף לפני היסק: המשנה אחרונה (כלים ה:א ד"ה משיסיקנו) קובע שאם צירף את התנור בכבשן לפני היסק, אזי הוא מקבל טומאה ואין צורך בהיסק. ניתן להבין שלדעתו ההיסק אינו אלא גמר מלאכה, וממילא אם ניתן להכין אותו לשימוש מעשי על ידי צירוף בכבשן הוא מקבל טומאה אף בלי היסק.²⁵

ג. תנור שאינו זקוק להדבקות הטפילה: כאמור, לפי הר"ש ההיסק נועד להדביק את הטפילה כדי להחזיק את החום בפנים. אם כך, יש לעיין בדינו של תנור שעשוי בצורה מיוחדת, כך שאינו זקוק להדבקות הטפילה או אולי אף לטפילה בכלל. לכאורה במקרה כזה, לדעת הר"ש, אין צורך בהיסק כגמר מלאכה, אם כי כקובע את זהותו של התנור.

24 אולם, בהמשך התורת כהנים מובאת מהפכה מעניינת בדעת ר"ע. נאמר ששוב חזר בו ר"ע, ודרש שכלי חרס אכן צריך צירוף וממנו לומדים שתנור צריך היסק. אז הוא מביא פירכא על הדרשה שלו מכך ש"תנור קודם שהוסק – תנור שמו". כלומר, התנור מוגדר כתנור בזהותו גם לפני ההיסק, בניגוד לכלי חרס קודם צירוף שאינו נחשב כלי חרס (עי' בפירוש הראב"ד שם). משתמע שההיסק אינו קובע את זהות התנור, שהרי גם בלעדיו "תנור שמו". לפי דברינו הדבר מובן היטב, שהרי ר"ע חזר בו מדעתו הקודמת שלפיה ההיסק קובע את זהות התנור, אך כדי לדחות את הפירכא הזו דורש ר"ע פסוק מיוחד של "אך" המחייב היסק בתנור. אם כך, לא ברור האם לדעתו הפסוק אומר שלפני היסק אין שם תנור עליו, או שמא למרות שכבר לפני היסק שם תנור עליו, עדיין יש צורך בהיסק.

25 המשנה אחרונה מציין שהר"ש והרא"ש (שם) חולקים על כך, אבל ייתכן והם מסכימים ברמה עקרונית, אלא שלדעתם הצירוף אינו מספיק מאחר וההיסק חייב להדביק את הטפילה, ויעויין להלן.

ד. תנור שחתכו והחזירו: ניתן לטהר תנור טמא על ידי חיתוך (כלים ה:ז-ח). המשנה (שם ה:ט) קובעת כי אם היה טהור אך שוב תיקן אותו ומרחו בטיט: "מקבל טומאה ואינו צריך להסיקנו, שכבר הוסק". כלומר, ניתן להיעזר בהיסק הראשון למרות שלאחר מכן התנור נחתך, נטהר ונוצר מחדש. לכאורה הסברא לכך היא שמבחינה מעשית כלל אין צורך בהיסק, למרות שברמה הלכתית מדובר בתנור חדש ולא היה היסק.

3. היסק שאינו קובע זהות: אם להיסק משמעות בתור קביעת זהות התנור, מעל ומעבר לגמר מלאכה והכנה לשימוש מעשי, סביר שההיסק יועיל אך ורק בשעה שהתנור ממלא את שאר התנאים של "שם תנור" וקבלת טומאה. נציין כמה מקרים בהם אין קביעת זהות על ידי ההיסק:

א. היסק בתלוש לפי ר' יהודה: בגמ' בשבת (קכה.) מובאת מחלוקת התנאים אם תנור שאינו מחובר לקרקע טמא, כאשר לפי ר' יהודה דוקא תנור שהוסק במצב של "מחוסר נתיצה" (מחובר לקרקע) טמא, ואילו לפי חכמים ניתן להסיקו אפילו תלוי בצואר גמל.²⁶ לפי ר' יהודה לכאורה ברור כי התנאי של היסק אינו רק הכנה לשימוש מעשי, שהרי כאן התנור ראוי ועומד לשימוש ולמרות זאת אינו מקבל טומאה מפני שהוסק בתלוש. אם כן, נראה שההיסק קובע את זהות התנור, ולכן אם התנור הוסק תלוש אינו טמא גם אם לאחר מכן הוא מתכוון לאפות בתנור.

ב. היסק לטמון בו אוניו של פשתן: התוספתא (כלים ב"ק ד:ד, מובאת בר"ש כלים ה:ד) אומרת שאם הסיק את התנור בכוונה לטמון בו פשתן כדי להקל על הסרת הלחם מהתנור, ולא הסיק לשם עצם האפייה, איננו טמא משום "שאינו עושה מלאכה בגופו". לפי הלכה זו, ישנו צורך להסיק לשם מלאכת האפייה עצמה. יש לעיין מה הדין אם לאחר שהסיק לשם הטמנת פשתן חזר וייחד את התנור לאפייה בלבד. לכאורה, מבחינה מעשית התנור עומד לשימוש כעת, אך אם ההיסק נועד כדי לקבוע את זהות התנור אולי אינו טמא.

26 בגמ' מבואר שנחלקו רק בהיסק ראשון, דהיינו ההיסק המקורי, אבל אם כבר הוסק בעודו מחובר ר"י מודה שניתן לתלוש אותו ובכל זאת הוא מקבל טומאה.

4. **היסק שלא לדעת:** המשנה (כלים ה:ד) אומרת שתנור שהוסק שלא לדעת טמא, אך הר"ש (שם) מביא גירסא שלפיה ישנה דעה חולקת בסוף המשנה. בפשטות הלכה זו קיימת אך ורק בהיסק תנור, ואפילו בצירוף כלי חרס אין דרישה לדעת למרות שמדובר על תהליך דומה.²⁷ אם כן, אם היסק שלא לדעת אינו מועיל יש להבין שההיסק קובע את זהות התנור, ויש לו משמעות מעבר לגמר מלאכה בלבד.
5. **נתן בו עפר עד חציו:** כאמור, התנור מקבל טומאה מתוכו מאווירו. המשנה (כלים ה:ו) קובעת כי אם נתן בו עפר עד חציו אזי "מעפר ולמעלן מיטמא באויר", ואילו מתחת לעפר מקבל טומאה במגע בלבד. כלומר, העפר מסוגל להפקיע את הדין של "תוך" מן החצי התחתון של התנור, כך שאינו מקבל טומאה מאווירו. בתוספתא (כלים ב"ק ד:ו, מובאת בר"ש שם) ר' יהודה סבור כי קיים הבדל בין נתינת עפר לפני היסק לבין נתינת עפר אחרי היסק. הדין של המשנה תקף אם נתן עפר בתנור עד חציו לפני היסק, אך אם כבר הוסק הרי שגם החצי התחתון של התנור מקבל טומאה מאווירו. לכאורה הפירוש לכך הוא, **שההיסק מגדיר ויוצר את ה"תוך" של התנור** ועל כן גם אם מילאו בעפר עד חציו לאחר מכן החצי התחתון עדיין מקבל טומאה מאווירו. ומכאן שההיסק קובע את זהות התנור, ואפילו את צורת תוכו, ואינו רק גמר מלאכה.²⁸
6. **תנור שחצו:** המשנה (כלים ח:א) קובעת ש"תנור שחצו בנסרים או ביריעות, נמצא שרץ במקום אחד הכל טמא". יוצא מדברי המשנה שאין המחיצה הזו מועילה לחלק את הכלי. התוספתא (כלים ב"ק ד:ז) מגבילה את הדברים, ואומרת שזאת בתנאי שהסיקו ואחר כך חצו, אבל אם חצו ואחר כך הסיקו אכן יש דעות שלפיהן הכלי מתחלק. אם כן, בוקע ועולה מתוך התוספתא **שההיסק מגדיר את צורת התנור וזהותו**, כך שדוקא לאחר ההיסק אין אפשרות לחלק אותו על ידי מחיצות, וברור שמדובר על קביעת זהות התנור מעבר לגמר מלאכה.

27 אולם, עיין בשיעור בעניין "מחשבה בטומאה" שבו הנחנו כדבר פשוט שהדין הזה נוהג בכל כלים.
 28 אם כן, ר' יהודה הוא לשיטתו בשבת (קכה). שהיסק מועיל אך ורק במצב של מחוסר נתיצה, כפי שהסברנו לעיל.